

Rédey Tivadar (1885–1953)

A könyvtártörténet-írásnak számos válfaja képzelhető. Újabban a nemzetközi szakirodalomban is elsősorban az intézményi megközelítés dominál. De nem halt ki, sőt – különösen a mikrotörténet-írást preferáló amerikai és francia szakirodalom árnyékában – egyre-másra erőre lát-szik kapni a személyes, biografikus megközelítés is. A 3K „OSZK-kü-lönszámában”, a 2002/7. számban Lukáts János tanulmányorozata is ilyesmivel kísérletezett. Ezúttal a régi Széchényi egy prominens alakjá-ról, Rédey Tivadarról tennénk közzé egy nagyon is személyes, adatgaz-dagsága mellett is – érthetően és jólesően – szubjektív beszámolót. *Dr. Györgyi Gézáné Zámor Magda* természetesen nem a könyvtáros Rédey Tivadarra veti a hangsúlyt. Jó azonban tudnunk, hogy a nagy könyv-tárosok (és Rédey Tivadar kétségtől az volt) legtöbbje nem csak könyvtáros volt. És – lehet – éppen azért voltak, lehettek ezek a nagy emberek nagy könyvtárosok is, mert nem csak könyvtárosok voltak. Érdeemes hát bepillantani a könyvtártörténet e főszereplőinek másféle tevékenységébe, más, nem hivatali–könyvtári viszonylatrendszerébe is. Ezért közöljük örömmel az alábbi tanulmányt, mely fejezet dr. Györgyi Gézáné Zámor Magda „A Györgyi (Giergl) és Zámor család története” c. dolgozatából, melyet a Magyar Történelmi Társulat családtörténeti pályázatán 1991. április 15-én különdíjjal jutalmazott. Dr. Györgyi Gézá-né Zámor Magda (1907–1994) Rédey Tivadar unokahúga, testvérének, Rédey Erzsébetnek egyetlen leánya volt. A dolgozatot kisebb javítások-kal, kiegészítésekkel, újabb jegyzetekkel ellátta Zimányi Magdolna, szül. Györgyi Magdolna. (Megemlítenénk, mintegy zárójelben, hogy Rédey Tivadarról, a könyvtárosról utoljára a *Könyvtáros* 1959. évi harmadik számában jelent meg írás, Vértesy Miklós tollából.)

* * *

Zámor Ferencné Rédey Erzsébet és dr. Rédey Tivadar atyja id. Rédey Tivadar építész volt (1855–1887). Az ő szülei Réder Vilmos ügyvéd és Lechner Julianna. Megjegyezzük, hogy Zámor Ferenc és Rédey Erzsébet a Lechner-rokonság révén ismerkedett meg egymással: Zámor Ferenc két nővére is Lechner-fiúhoz ment férjhez. Zsabokrszky Ágosta Lechner (Lehel) Viktorhoz, Zsabokrszky Mária pe-dig Lechner Antalhoz. Id. Rédey Tivadar nagyatyja pedig Réder János seborvos Mohácson, az ő felesége Bedőcs Katalin.

Réder Vilmos (1817–1883) 1841-től kezdve ügyvéd volt Mohácson. 1849-ben a szabadságharcban való részvétele miatt az Újépületben raboskodott. Itt fából fara-

gott egy brosst, amelyre az „UÉ” betűket faragta rá, ezt a család ma is őrzi. 1850-től előbb segédbíró Mohácson majd szolgabíró Sümegen, főszolgabíró Siklóson, járásbíró Baranyaszentlőrincen, majd törvényszéki bíró Péccsett.

Réder Tivadar 1855-ben Sümegen született. Gimnáziumi tanulmányait a jezsuiták kalocsai főgimnáziumában végezte, 1874-ben érettségizett kitűnő eredménnyel, műrajzból külön jutalomban részesül. 1875 októberétől 1877 augusztusáig Münchenben a Königlich Bayerische Polytechnische Schule hallgatójaként folytatja tanulmányait. 1878-ban egy szemesztert Stuttgartban hallgat, majd két évig Bécsben tanul (1878–80, Akademie der Bildenden Künste). Budapestre visszatérve Feszty Adolf műépítésznél dolgozik a Foncière Biztosító palotájának tervein (az Andrássy út és a mai Bajcsy-Zsilinszky út sarkán). Bécsben festeni is tanul, több, Hans Makart stílusában festett képe maradt fenn (Évszakok, Cigányok). Nevét 1880-ban magyarosítja Rédey-re. Nagy vállalkozásba fog: megírja az építészet történetét. 1881-ből fennmaradt Ipolyi Arnoldnak egy levele, amelyben ennek megírására buzdítja. Az ötkötetnyi kézirat befejezetlen és kiadatlan marad. Id. Rédey Tivadar korai halála miatt csak a középkor elejéig terjedő időszakot dolgozza fel. A kézirat egy példányát (felesége, Korniss Flóra másolgatta) a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának, dr. Csapodi Csabának adtam át.

1883-ban veszi feleségül tótváradgyai Korniss Flórá, két gyermekük születik, Erzsébet 1884-ben és ifjabb Tivadar 1885-ben. Id. Rédey Tivadar 1887-ben hal meg thc-ben Gödöllőn, 32 éves korában.

* * *

Legrégebbi emlékeim Erzsébetfalváról most is sokszor eszembe jutnak. Nagymamám, Ómika ül a hintaszékben, Tivi bácsi felolvass neki, először németül, azután ugyanazt magyarul. Lassan megragadnak fejemben a szebb német szavak. Martin mesterről mesél, de úgy, mintha ez komoly munka lenne. Lassan rájövök, hogy ezt tényleg ki akarják nyomtatni magyarul. Ómika néha egy-egy szót javít benne. Nagyon érdekes, tetszik nekem ez a dolog. Az tűnik fel, hogy Ómika jobban tud németül, mint Tivi bácsi. – Később tudom meg, hogy ebben az időben E. T. A. Hoffmann regényét, a „Meister Martin der Küper”-t fordította magyarra. Lefordította a „Scudéry kisasszony”-t is.

1914-ben kitör a háború. Apám bevonul katonának, hadifogságba esik. Tivadar bácsi gyenge fizikumú, csak polgárőrnek veszik fel. Hozzánk költözik a Mátyás térre. Oriási könyvespolca ott áll a vendégszobában. Én még 1917-ig magántanuló vagyok, kezdek böngészni a könyvekben. Révai Lexikon, Petőfi-, Arany-, Vörösmarty-versek, ez jó szórakozás. Ady Endre, Babits Mihály verseit is megtalálom. Megtanít Tivi bácsi olvasni, verselni, és mikor már gimnáziumba járok, táncolni is tanít. 24 éves korában (1909) megjelenik első könyve Péterfy Jenőről, ez volt doktori disszertációja. A következő évben fizetés nélküli gyakornok lesz a Magyar Nemzeti Múzeumban. 1912-ben elvisz a Rónay műterembe, ahol a bábszínházban az ő darabját adják. A bábuk az Iparművészeti Főiskolában készültek. Hamarosan megjelennek a versei is, ezeket mohón olvasom, innen tudom meg atyja korai halálát, megértem a gödöllői utakat a temetőbe Ómika koszorújával. 1917-ben eljegyzi Hoffmann Mária, múzeumi kolléganőjét, akivel a Riedl Frigyes iránti rajongásban találkoznak. Hoffmann Mária disszertációját Riedl-ről írja (Rédeyné Hoffmann

Máriának Rédey Mária néven számos írása jelent meg a Nyugatban. Megírta Jászai Mari életrajzát is, „Kassainé ifjasszony” címen.).

Vége a háborúnak, apám hazajön. Tivadar bácsi felesége családjával, a Hoffmann családdal költözik a Szondy utcából Pestre, a Buday László utcába. Ez azért nagyon érdekes, mert Buday László professzor nagybátyja volt az a Kelemen Mihály pécsi ezredorvos, aki anyám és Tivadar keresztapja és Babits Mihály keresztapja is volt. Így került Tivadar Babits Mihállyal korai barátságba, ami az egyetlen még szorosabb kapcsolat lesz.

Ideiktatom Rédey Tivadar versét, amelyet atyja, az építész emlékének szentel:

AZ ÉPÍTÉS FIA

*Ne szólj halotról, mondj elköltözöttet,
így kegyesebb a szó: mint kötözött seb
pólyázó vatták melegén sajog.
Versem, te is ily pólyázón idézzed
az ifjan elment, régi építésznek
nevét, kinek véréből vér vagyok, –*

*nevét amelynek síri kőbe vágott
betűivel indultam én világnak,
s fakultas fényük máig rámvetik, –
úgy hordom én e gránittömb írását
nevemben, hogy mint félbetört imádság*

*eljusson a megváltó ámenig.
Még őrzöm egy-két századvégi háznak
tervét: megannyi büszke régi vázlat, –
a kéz kihült, de rajza még lobog!
és perlekedve a bénult halállal,
itt minden él, mozog, magasba szárnyal;
futó párkányok, fúrge oszlopok!*

*Itt mindent még a kezdet láza leng át,
friss hit feszíti a mestergerendát,
és minden pillér: szándék és remény –
de terv, de terv csak! Nézem most ijedten:
terveztem én is, s mitsem építettem,
még annyit sem, mint jó apám, szegény.*

*Csak alapoztam, – azt is mind kiásták
a vadvizek, s tervem teherbirását
a kezdet kezdetén hibáztam el,
vagy léha oromdíszszel bibelődtem,
míg káprázatba ködlött szét előttem
a palota, melynek falára kell.*

*Mert jaj, tetőig-jutni törpe lélek
útját mi jelzi? tervek, törmelékek:
szakadt párkányok, csonka oszlopok, –
mert jaj, apám, már látnod kell, mi gyatra
reménnyel építettél rám, fiadra,
ki örököddel így sáfárkodott;*

*ki építészapának elbukott, korcs
utóda csak s a sorsa Ikarosz-sors
(bár gyávább mint a gyászröptű görög!) –
s ki hitte bár, nevednek templomot rak:
minden tervével hamarabb leroskadt,
mint a gránitkő hamvaidd fölött.*

(Nyugat. 28. évf., 4. szám. 1935. április)

A háború után, 1922-ben Petőfi-, 1925-ben Jókai-kiállítást rendez a Magyar Nemzeti Múzeumban, mindkét kiállítás nagy sikert arat. 1925-ben felkéri a Magyar Könyvszemle szerkesztésére. 1929-ben a múzeumban a hírlaposztály vezetője lesz. A Napkelet kritikai rovatát vezeti, Németh László – akinek *Emberi színjáték* c. regényét közléshez segítette – így ír róla: „...a *Nyugat*-kör ízlését oltogatta bírálataival a szittyákba.” Kritikus volt a Budapesti Szemle, a Magyar Élet, a Szivárvány, c. lapoknak. Írásai rendszeresen megjelentek a Nyugatban is. A Kisfaludy Társaság tagjai sorába választotta 1934-ben, Horger Antallal, Kornis Gyulával és Harsányi Zsolttal együtt. 1935-ben a Magyar Nemzeti Múzeum helyettes főigazgatója. Könyvtárosként, muzeológusként is nagy megbecsülésnek örvend. Vértesy Miklós megemlékezése szerint ő volt hosszú ideig „a könyvtár bölcs”, őhozá fordulhatott mindenki tanácsért, felvilágosításért. Kosztolányi Dezső az „Alakok”-ban őt örökíti meg névtelenül, mint „a könyvtáros”-t.

1931-ben *Kritikai dolgozatok és vázlatok* címmel jelenik meg tanulmánykötete. 1937-ben lát napvilágot könyve a Nemzeti Színház első fél évszázadának történetéről.

Fennmaradt Sík Sándor egy levele, melyben köszönetet mond neki azért, hogy két kedves szegedi tanítványát, Ortutay Gyulát és Tolnai Gábort támogatta: „...nem fogyok ki a hálából irántad!” A Baumgarten-kuratórium tagja, 1934-ből van egy fényképem, amelyen a kuratórium tagjaként üdvözli a díjjal kitüntetett Dienes Valériát, aki Babitshoz hasonlóan Szekszárd szülötte volt. 1938-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának választják meg, 1941-ben a Vajda János Társaság elnöke.

1941-ben Babits temetésén ő mondja a búcsúztató beszédet. Mint a költő egyik életrajzírója megállapítja: „Illő, hogy Bajza temesse Vörösmartyt.”

1942-ben jelenik meg könyve Ódry Árpádról. Ebben az évben a Kisfaludy Társaság titkára lesz. 1943-ban Greguss-díjat kap. Gulyás Pál hozzá írt leveleit Koltay Klára tette közzé („*Csodálatos a saját lelkünk...*” Gulyás Pál Rédey Tivadarhoz írt levelei. Alföld, XXVI. évf. 1975. augusztus).

A Buday László utcában együtt laknak felesége nővérével, Hoffmann Edithtel, a neves művészettörténésszel. A Buday László utcai „irodalmi szalon”-nak kedves

emléket állít Tolnai Gábor Hoffmann Edith árnyképeihez írt előszavában (*Árnyból szőtt lelkek*, Budapest, Corvina, 1988) (A kötet Hoffmann Edith által írókról és művészekről készített árnyrajzokat tartalmaz. Sajnos, nem szerepel a kötetben a Rédey Tivadarról készült árnyrajz. Ez utóbbi megtalálható az interneten, a Magyar Elektronikus Könyvtárban, URL: http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/szepirod/magyar/redey_t). Budapest ostroma alatt lakásuk súlyosan megsérül. Hoffmann Edith 1945 februárjában meghal – a lerombolt Margit híd mellett felépített pontonhídon, az úgynevezett „Manci”-hídon sietett gyalog a Szépművészeti Múzeumba, munkahelyére, amikor egy orosz katonai teherautó halálra gázolta. Halála mélyen lesújtotta hűgát, Máriát és sógorát, Tivadart. Mária 1949-ben agyvérzésben hal meg (Tolnai Gábor tévesen írja az „Árnyból szőtt lelkek” előszavában, hogy Mária megtévelyodott, és a Balassa utcai idegklinikán halt meg. Hoffmann Máriát lakásukban, a Buday László utcában érte a hirtelen halál, és nem igaz az sem, hogy megtévelyodott. Az ostrom után lakásukat egy kis vaskályhával fűtötték, ennek a kályhának begyújtásához hajolt le, amikor agyvérzés érte, mely azonnali halálát okozta.)

Rédey Tivadart 1945-ben nyugdíjazzák az Országos Széchényi Könyvtárból. 1947-ben a Magyar Tudományos Akadémia még rendes tagjának választja meg, de nem sokáig marad akadémikus. 1949-ben, amikor számos akadémikust kizárnak, őt ugyan nem zárják ki, de akadémiai tagsága megszűnik, mivel az I. osztály Széptudományi szakosztályát – melynek tagja volt – egyszerűen felosztatják. 1989-ben dönt úgy az Akadémia, hogy rehabilitálja a kizárt és törölt tagokat, és visszaállítja Rédey Tivadar akadémiai tagságát is.

Felesége halála után egyre visszavonultabban él. Utolsó publikációja – egy Krúdy Gyuláról írt cikk – 1949-ben jelenik meg. Egy ideig még oktat színháztörténetet az Országos Színészképző Iskolában, majd innen is nyugdíjazzák. Egészsége romlik, gyakran mondogatja, hogy két nagy példaképéhez, Arany Jánoshoz és Riedl Frigyeshez hasonlóan ő is „életének hatvanhatodik évében” fog meghalni. Ironiáját, önironiáját megőrzi, hanyatlását érezve utolsó éveiben ezzel a Szép Ernőtől kölcsönzött fordulattal mutatkozott be: „Rédey Tivadar voltam.” Egyre súlyosabb agyér-elmészesedése miatt a Lipótmezőre kerül, itt tüdőgyulladás végez vele 1953. január 26-án. Temetésén a családtagokon kívül csak Németh Lászlóné, Ella és Szabó Lőrinc jelenik meg, Németh László és Sík Sándor ír részvétlevelét. Sírja a Farkasréti temetőben, a 21/2 parcellában van.

Levelvezését a '70-es években a Magyar Tudományos Akadémia kéziratárának, dr. Csapodi Csabának adtam át, Bajor Giziről frott, kiadatlanul maradt könyvének egy-egy kéziratpéldányát az Országos Széchényi Könyvtár, illetve a Magyar Színházi Intézet őrzi.

Babits Mihály és Rédey Tivadar barátsága

Külön szeretnék szólni a barátságról, mely kettejüket gyermekkoruktól Babits Mihály haláláig összefűzte.

Amikor az özvegy oroszhegyi Vass József leányával, Vass Erzsébettel – akit férje, Korniss Gábor, elhagyott – Pécsre költözik a Mór utcai házba, gyakran láto-

gatja őket Erzsébet barátnője, Buday Béláné, Kelemen Thekla. Ő is magával hozza kislányát, Rózsikát, akivel Vass Erzsébet leánya, a kis Korniss Flóra négykezeset játszani tanult. Ilyenkor, ha nyitva volt az ablak, sokan megálltak az utcán. Amikor a két leány felnő, szinte egy időben mennek férjhez, egy időben születik gyermeke Korniss Flórának és Buday Rózsikának. Egyszerre is keresztelik a gyermekeket, a keresztapa Kelemen Miska bácsi, a Buday család kedvelt nagybácsija, pécsi ezredorvos, akit a gyerekek „Bombóresz bácsi”-nak neveznek. Mindkét Rédey gyermeknek ő a keresztapja, és ő a keresztapja a kis Babits Misinek is, aki unokahúgának. Kelemen Aurórának a fia. Ez az alapja az életre szóló Babits–Rédey barátságának. Kelemen Mihály alakját, mint a Kelemen család sok más tagját is megörökíti Babits Mihály *Halálfiái* című regénye. Babits Mihály és Rédey Erzsike keresztanyja is közös, Buday Rózsika, ő azonban fiatalon meghal, és Tivadar keresztanyja egy másik Buday lány lesz, Csemezné Buday Mária, aki élete végéig tartotta a szép kapcsolatot mint keresztanya, és mint Rédeyné Korniss Flóra legjobb barátnője és komasszonya.

A Buday testvérek: dr. Buday Kálmán anatómus professzor, Buday Béla államtitkár, zongoraművész, dr. Buday László, a Statisztikai Hivatal elnöke – a róla elnevezett utcába költöznek Rédey Tivadarék –, Buday Dezső író, akit a Tanácsköztársaságban vállalt szerepéért Orgoványban meggyilkolnak. A leányok a már említett Rózsikán és Márián kívül Thekla, Jolán és Klári. A Buday család családi fényképe ki van állítva a szekszárdi Babits múzeumban.

Az egyetemen, Négyesy László híres szemináriumain összekerül a két barát, Babits és Rédey Tivadar. Az egyetem után Babits a Nyugathoz csatlakozik. Rédey Tivadar később a Napkelet kritikái rovatának vezetője lesz. Csemezné legidősebb lánya, Csemez Paula tanárnő jón volt Tormay Cécile-lel, ő ajánlotta Tivadart a Napkelethez, ahol örömmel fogadták. Barátságukat nem rontotta meg az, hogy különböző irányzatú lapok munkatársai voltak. Rédey többször írt Babitsról, bevezető előadást tartott több Babits-esten is (a Nyugat debreceni Babits-estjén, az esztergomi Babits-esten). Időről időre felmerült a gondolat a Napkelet részéről, hogy megnyerjék Babits Mihályt, és kétszer fel is kérték közreműködésre, de nem fogadta el.

A Rédey és a Babits család igen szoros kapcsolatot tartott, gyakran összejártak. Babitsné Török Sophie (Tanner Ilonka) legjobb barátnője Hoffmann Edith volt. Amikor Babitsék megvették a kis esztergomi házat, és nyaranta oda vonultak vissza Pestről, Rédey Tivadar az esztergomi Fürdő szállóban vett ki szobát. Sok időt töltöttek együtt Babitsék kertjében és a Fürdő szálló strandján, tanúsítják ezt a Babits-ikonográfiában található fényképek.

Rédeyék aláírása megtalálható a kis esztergomi ház falán is a többi író- és művészbaráté között. Tanúsítja a szoros kapcsolatot a beteg Babits „beszélgetőfüzetei”-ben megtalálható sok beszélgetés is.

Tivadar halála után anyám a nevenapjára vastag levelet kapott Szász Béláné Hoffmann Heddától, Hoffmann Edith és Mária nővérétől. A levélben kedves sorok kíséretében egy kis Pliaphon lemez volt. Rajta a felirat: Rédey Tivadar: „Percszonett”. A lemezen Rédey Tivadar mondta el saját költeményét. A vers alkalmi költemény, kis költői remeklés: ezeken a kis amatőr felvételben készült lemczeken csak nagyon rövid idejű felvételek fértek el: a vers elmondása valóban csak egy percig tart, a témája is ez, az elröppenő perc.

PERC-SZONETT

(Egyperces hanglemezre)

Török Sophienak

*Egy perc enyém: míg a lemez korongja
suhanva száll a rezgő tű alatt, –
egy perc a vers, a rím egy pillanat,
és nincs idő, nincs tér, mely visszazsongja.
Egy perc enyém, mit olykor szívszorongva
lesünk, de jó és némán elszalad,
egy perc: amíg a szárnyas gondolat
nagy messzi útra szárnyait kibontja.
Egy perc enyém, míg útját futva rója
az életem riadt percmutatója.
Kérdezzelek? Hiába. Nem felelsz.
Egy perc enyém, elég bánatra bőven:
mert elenyész a végtelen időben,
ha a korong megáll s lejárt a perc.*

Az Élet és Irodalomban harminc évvel később (Babits születésének 100. évfordulóján) cikk jelenik meg arról, hogy Török Sophie lemezanyagából ismeretlen Babits-vers került elő. Én örömmel fedeztem fel, hogy nálam a Török Sophie felvételének kópiája van. Az Élet és Irodalom és a Magyar Nemzet még több rövid cikket közölt a kérdésről, vitáztak arról, hogy a vers valóban Babitsé-e. Kötelességemnek éreztem, hogy amit tudok, közöljem a sajtóval, azután az Uri utcába, az MTA intézetébe kaptam meghívót, ahol Rédey Tivadar Perc-szonettjét szakemberekkel hallgattuk végig. Ezzel sikerült hozzájárulnom a kérdés tisztázásához. (Sajnálatos módon ezzel nem sikerült a problémát végérvényesen lezárni. 2000. november 27-én a Kossuth Rádióban „A Rádió hangarchívumából” c. műsor keretében a Perc-szonett ismét Babits-versként hangzott el, s a Magyar Rádió által kiadott, Babits-verseket tartalmazó CD-re is felkerült. 2000. december 15-én Bán Magdának, a Magyar Rádió irodalmi szerkesztőjének levelet írtam, s ebben megadtam a vers szerzőségének és megjelenésének hiteles adatait.)

dr. Györgyi Gézáne Zámor Magda

Elhunyt Vályi Gábor, az Országgyűlési Könyvtár nyugalmazott főigazgatója

Egy évvel cselőtt ünnepeltük őt 80. születésnapján. A 3K ebből az alkalomból közölte vele készített interjúmat „Egy könyvtárosi pálya hosszú évei” címmel. Akkor terveiről kérdeztem és így válaszolt: „... nem ildomos, ha az ember 80 éves korában terveiről beszél. Unokáim és kortársaik, akiknek nemcsak a Horthy-Magyarország, a második világháború, de 1956 is történelem már, megpróbálok leírni emlékeimct. Az '50-es éveknél tartok, s ha az ég is úgy akarja, talán sikerül eljutnom az ezredfordulóiig.” Mintha az égiek másképp akarták volna. Betegsége, kórházi kezelései és 2003. január 8-án bekövetkezett halála megakadályozták abban, hogy utolsó művét még megalkossa.

Amit viszont egész életében alkotott, az – bárhonnan nézzük is – maradandó.

Szombathelyen született 1922. február 18-án, és ugyanott érettségizett 1940-ben. 1946-tól 1955-ig a Külügyminisztérium sajtóosztályának munkatársa, majd osztályvezetője. Az 1950-es évek első felében sikeres német, angol, orosz felsőfokú és francia középfokú nyelvvizsgát tett. 1955-től 1962-ig a Corvina Kiadó irodalmi vezetője, s közben 1960-ban az ELTE Bölcsészkar esti tagozatán szerzett egyetemi végzettséget. 1962 és 1971 között a Kulturális Kapcsolatok Intézetének osztályvezetője, majd főosztályvezetője. 1971. július 1-jétől fél évig az Országgyűlési Könyvtár igazgatóhelyettese, 1972-től 1983-ig igazgatója, az utolsó évben főigazgatója.

12 évnyi könyvtárvezetői időszakában az Országgyűlési Könyvtár jelentős fejlődésen ment át. Ennek érzékeltetésére néhány tény felsorolása is elegendő. Vezetése alatt valósult meg a '70-es és '80-as években:

- a könyvtár költségvetési és létszámhelyzetének kiugró fejlesztése, az elavult helyiségek, berendezések felújítása, bővítése, erőteljes gépesítés a könyvtári munka valamennyi területén;
- új szervezeti egységek (információs és dokumentációs osztály, gazdasági osztály, jogi dokumentációs csoport, különgyűjteményi osztály) megszervezése, a könyvtár ügyrendjének és különböző szabályzatainak szakmai alapokon történő megújítása;
- új szolgáltatások bevezetése (világpolitikai információk feldolgozása 1973-tól, a könyvtár politikai és jogi információs szakközponti szerepkörének és funkcióinak lehetséges kialakítása 1975-től, a Magyar állam- és jogtudományi bibliográfia kiadása 1980-tól, az első személyi számítógép beindítása 1982-ben, már nyugdíjasként a PRESSDOK sajtófigyelő adatbázis megszületésének fáradságtalan elősegítése 1988-ban stb.);

- a különgyűjtemények következtetes fejlesztése, feltárásuk kezdeményezése (pl. a teljes ENSZ-letét megszerzése 1975-től, a külföldi különgyűjtemények dokumentációinak beépítése az információs szolgáltatásokba);
- a raktári, olvasói és dolgozói férőhelyek belső erőből történő hatékony fejlesztése, a munkatársak jelentős fiatalítása, oktatásának, képzésének erőteljes ösztönzése és támogatása;
- számos könyvtári kiadvány (pl. komoly nemzetközi kérdéseket feldolgozó analitikus és szintetikus kiadványok, bibliografikus és ENSZ-dokumentumokat feltáró kiadványok, különböző lelőhely-jegyzékek) megjelentetése, a könyvtártörténeti kutatások megindítása.

Összegezve megállapíthatjuk: *Vályi Gábor* vezetői működése idején az Országgyűlési Könyvtár – az intézmény szervezeti–személyi, technikai és szakmai területein – elismerésre méltó, eredményes tevékenységet végzett, ugyanakkor kimagasló sikereket ért el az információk modern, naprakész feldolgozásában és szolgáltatásaiban egyaránt. Könyvtárvezetőként tehát hosszú évtizedekre jó alapot teremtett az intézmény további fejlődéséhez. És amit külön hangsúlyozni kell: *az ország egyik kiemelkedő és meghatározó közgyűjteményének korszerűsítése demokratikus vezetési stílussal, lelkesítő példamutatással, alkotó szellemben és jó munkahelyi légkörben ment végbe.*

Az Országgyűlési Könyvtár vezetői székében (ahol napi 11 órát dolgozott) kifejtett tevékenysége mellett munkabírása, áttekintő képessége, szervezőkészsége, tenni akarása arra készítette, hogy a könyvtárügy szélesebb hazai és nemzetközi területein is szerepet vállaljon.

Aktívan részt vett a nemzetközi könyvtári szervezetek munkájában, s ebben igen gazdag nyelvtudását is kamatoztatta: 1972-ben az IFLA parlamenti könyvtári szekciója állandó bizottsága tagjává választotta, 1973-tól pedig a FID-ben képviselte a magyar könyvtárügyet. 1975-ben ő érte el, hogy a Parlamenti Könyvtár mint az ország jogi szakkönyvtára a Jogi Könyvtárak Nemzetközi Szövetségének (IALL) tagja legyen, és 1977-ben a könyvtár szervezésében sikeres IALL-konferenciát rendezzenek Budapesten.

Vályi Gábor kiemelkedő személyisége volt a hazai könyvtári szervezeteknek is: 1977-től – oroszlánrészt vállalva annak megalapításában – az MKE társadalomtudományi szekciójának első elnöke lett. 1979-től az Országos Könyvtári Tanács elnöke (ezt a funkciót még főigazgatói nyugdíjba vonulása után is, 1989-ig betöltötte), mert – szavait idézve – „úgy éreztem, hogy tehetek valamit... az egész könyvtárügy érdekében”. És egy másik ideillő mondata: „Saját ügyemnek és soha nem nyűgnek éreztem, örömmel, szívesen csináltam.” Ezért vállalta el a Soros Alapítvány kuratóriumának első könyvtáros tagságával járó teendőket is, amelyek révén a magyar könyvtárak számottevő segítséget, számítógépeket, gyorsmásoló berendezéseket, drága külföldi könyveket és folyóiratokat kaptak.

A tudományos kutatásnak és a könyvtárügy népszerűsítésének feladatából is kivette részét: írásait az 1970-es és 80-as években többek között a Könyvtáros, a Könyvtári Figyelő, majd a Könyvtári Levelező/lap című szakfolyóiratokban publikálta, egyidejűleg szerkesztőbizottsági tagja volt a Könyvtári Figyelő, a Külpolitika és a New Hungarian Quarterly c. folyóiratoknak.

Nyugdíjas korában sem tudott elszakadni a könyvtárártól. 1983 augusztusától 1991-ig az Országgyűlési Könyvtár, majd közel 10 évig az OSZK nyugdíjas tanácsadójaként dolgozott.

Az eddigiekből is látható, hogy életének utolsó három évtizedét a könyvtárügy szolgálatában töltötte el, pedig nem volt könyvtárosi végzettsége. 1960-ban művészettörténeti és muzeológus szakon szerzett diplomát, a kulturális területen szerzett több évtizedes tapasztalatával, kimagasló úgyszeretetével, küzdeni tudással, elhivatottsággal és áldozatvállalással mégis ízig-vérig könyvtárossá vált annak bizonyítékaként, hogy könyvtárosi diploma nélkül is lehet valaki nagyszerű könyvtáros. Vályi Gábor, akinek szívügye volt a könyvtár, igazi könyvtáros lett: azzá tette szüntelen érdeklődése, fáradhatatlanul szerzett és folyamatosan frissített könyvtárügyi szakismerete, mentalitása, lelkesedése, kreativitása, az értelmes és minőségi újírtásra való kitartó törekvése. Ezek után egyértelműen állíthatjuk: nem véletlenül kapta meg értékes szakmai kitüntetésként a *Szabó Ervin-díjat* és a *Munka Érdemrend arany fokozatát*.

Könyvszeretete („a könyvek között a Britannica az első szerelmek közé tartozik”) és alkotási vágya vezetett oda, hogy az 1990-es években nyugdíjas könyvtári állásán kívül más érdemi tevékenységbe mélyedjen. Egy fontos szellemi vállalkozás, a *Britannica Hungarica* lexikonsorozat szerkesztésének és kiadásának részese lett. Gyenge látása ellenére rengeteg szemmunkát végzett: szócikkeket írt, fordított és lektorált. A munka dandárja idején, 75. születésnapján érdeklődésemre a következőket mondta: „Szeretném megérni a Britannica-sorozat végét. Még 9 kötet van hátra, s évente 3 kötet jelenik meg.” Ekkor az égiek még kegyesek voltak hozzá, a mű elkészült, s a sorozat már két éve a könyvtárak polcain áll.

Egy éve, 2002. február 15-én, az Országgyűlési Könyvtár bensőséges, kis házi ünnepséget rendezett 80. születésnapja tiszteletére, amelyen a könyvtár vezetői, jelenlegi és nyugdíjas munkatársai, volt dolgozói köszöntötték. Vályi Gábor meghatódva mondott köszönetet, és visszaemlékezett a 20-30 évvel ezelőtti időszak szakmai eseményeire, az akkori munkatársakkal kapcsolatos személyes élményekre. Szellemileg frissen, jókedvvel, a tőle megszokott szerénységgel, a könyvtári légkörhöz illő csendes stílusban. A meghitt beszélgetések sokáig folytatódtak, egészségi állapotát és jövőjét illetően valamennyien optimisták voltunk.

És most elment. Éppolyan szerényen és csendesen, ahogy élt. Amikor megtudta, hogy már csak kevés ideje van, több korábbi munkatársát felhívta, megrázó természetességgel búcsúzott régi könyvtárától. Gyógyíthatatlan betegsége két hét múlva tett pontot egy gazdag életpályára. Szülővárosában, Szombathelyen – kívánsága szerint csendesen – temették el. A könyvtári szakma és második otthona, az Országgyűlési Könyvtár – 133 éves történetének egyik legjobb vezetőjeként – még sokáig fog emlékezni rá.

Jónás Károly